

**2011 Joan Ferrier – gesproken column ter gelegenheid van het
evenement '30 jaar na Joke Smit' – 24 september**

Een privé-inventaris. Zo noemde Joke Smit haar baanbrekende artikel 'het onbehagen bij de vrouw' in 1967. Zij vond dat zij niet kon spreken namens alle vrouwen, en schreef dat zij alleen maar kon hopen dat sommige vrouwen haar onbehagen zouden delen.

Die hoop kwam uit. Heel veel vrouwen in Nederland deelden haar onbehagen over het feit dat de meeste vrouwen huisvrouw waren – en daarmee, in de visie van Joke Smit, geen volwaardig lid van de maatschappij. "Als een man trouwt, kiest hij een levenspartner", schreef zij. "Als een vrouw trouwt kiest zij meestal bovendien een levenswijze: het huisvrouwschap. De maatschappelijke status van de vrouw wordt in de eerste plaats bepaald door de vraag of zij een man hebben – en zo ja, dan wordt haar status bepaald door *zijn* status."

Toen Joke Smit haar artikel schreef was het 1967, en woonden er natuurlijk wel zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen in Nederland, maar veel minder dan nu. Eigenlijk kwam de immigratie op gang tegelijk met de tweede feministische golf.

Dat maakt de vraag interessant: was de privé-inventaris van Joke Smit ook relevant voor al die verschillende groepen migrantenvrouwen? Bijvoorbeeld voor de vrouwelijke gastarbeiders uit Zuid Europa die in de jaren '60 kwamen, voor de Surinaamse vrouwen die vooral in de jaren '70 kwamen, de echtgenotes uit Turkije en Marokko die zich vanaf de jaren '70 bij hun mannen voegden, de vrouwelijke vluchtelingen uit alle delen van de wereld, die vooral sinds de jaren '80 hierheen komen, en de Antilliaanse vrouwen waarvan er vanaf de jaren '90 meer voor Nederland hebben gekozen?

Sloeg het onbehagen dat Joke Smit beschreef ook op al die zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen? Daar is geen eenduidig antwoord op. Voor Surinaamse en Antilliaanse vrouwen geldt vaak dat dit niet *hun* onbehagen was. Hun situatie was en is vaak wezenlijk anders dan die van witte Nederlandse vrouwen. Surinaamse en Antilliaanse vrouwen zagen het hebben van een man niet als bepalend voor hun status. "Je diploma is je man," is niet voor niets een bekende Surinaamse uitspraak. Een bestaan als alleenstaande moeder is voor hen veel meer geaccepteerd dan in de witte Nederlandse gemeenschap, en zeker veel meer dan in de witte Nederlandse gemeenschap in 1967. En dat je jezelf en je kinderen onderhoudt door betaald werk is in Surinaamse en Antilliaanse cultuur logisch. Surinaamse en Antilliaanse vrouwen hebben decennia lang een voortrekkersrol vervuld op de arbeidsmarkt in Nederland: hun arbeidsparticipatie was veel hoger dan van autochtone vrouwen. Inmiddels ligt dat ongeveer gelijk, maar het is nog altijd opvallend dat Surinaamse en Antilliaanse vrouwen vaker full-time werken dan autochtone vrouwen. Dat alles wil helaas niet zeggen dat Surinaamse en Antilliaanse vrouwen géén reden tot onbehagen hadden. Het was alleen een ánder onbehagen dan dat wat Joke Smit beschreef. Hun probleem was niet de vanzelfsprekendheid van het huisvrouwschap, maar veel meer de discriminatie die zij als zwarte vrouwen ondervonden, bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt.

Maar er zijn zeker ook migrantengroepen waarvoor het onbehagen van Joke Smit maar al te herkenbaar is. Voor wie geldt dat het voor een vrouw lastig is om iets anders te worden dan getrouwde huisvrouw en moeder. Zo uniek is die Nederlandse cultuur van de jaren 60 nou ook weer niet... Dankzij Joke Smit en de vele vrouwen die haar onbehagen deelden, is er inmiddels veel veranderd in Nederland. Witte Nederlandse vrouwen hebben weliswaar nog geen gelijke positie op de arbeidsmarkt, en witte Nederlandse mannen nemen helaas ook nog niet de helft van de onbetaalde zorgarbeid voor hun rekening. Maar de meerderheid

van de vrouwen in Nederland hééft wel betaald werk. Dat geldt nog niet voor bijvoorbeeld de eerste generatie vrouwen uit Turkije of Marokko, of voor vluchtelingenvrouwen. Hun positie lijkt in veel opzichten ook nu nog op die van witte Nederlandse vrouwen in 1967. De meerderheid van hen werkt niet, en een nog grotere meerderheid is financieel niet zelfredzaam. De tweede generatie staat er duidelijk veel beter voor. Zij lopen in het onderwijs voor op hun broers, al is ook voor hen de stap naar de arbeidsmarkt duidelijk lastiger dan voor witte autochtone vrouwen.

De minder geëmancipeerde situatie van de eerste generatie heeft deels culturele oorzaken. Binnen bepaalde etnische subgemeenschappen is de omslag naar een andere rolverdeling nog in de beginfase. Maar daaraan ligt het zeker niet alleen. Want ook de Nederlandse maatschappij en het Nederlandse overheidsbeleid zijn niet onschuldig op dit punt.

Bijvoorbeeld moslimvrouwen krijgen vaak weinig kansen juist door de beeldvorming dat zij afhankelijke ongeëmancipeerde vrouwen zijn, die eigenlijk vooral gericht zijn op het krijgen van kinderen en het gehoorzamen van hun man. Dat werkt tegen hen op de arbeidsmarkt, en ook in het overheidsbeleid. Als zij moeten inburgeren, krijgen zij vaak automatisch een zogenaamde OGO-cursus aangeboden. Dat wil zeggen een cursus gericht op opvoeding, gezondheid en onderwijs van het eigen gezin. Zou iemand het nog in zijn of haar hoofd halen om aan witte Nederlandse vrouwen en meisjes zo'n opleiding aan te bieden? De huishoudschool hebben we al decennia achter ons gelaten! Maar voor vrouwen uit etnische minderheden kan het kennelijk wel door de beugel. Bijna de helft van alle vrouwelijke inburgeraars komt in zo'n traject terecht. En je kunt natuurlijk wel raden dat mannen bijna altijd een traject krijgen aangeboden dat is gericht op het vinden van betaald werk.

Gelukkig heeft de Tweede Kamer een advies van E-Quality over dit onderwerp opgepikt, en er eerder dit jaar bij minister Donner op aangedrongen om meer vrouwen een traject gericht op werk te laten volgen. We kunnen dus hopen dat op dit punt weer een stapje vooruit wordt gezet. Maar feit blijft dat er nog meer dan genoeg redenen zijn om onbehagen te voelen, ook in 2011. Voor witte vrouwen, voor zwarte vrouwen, voor vrouwelijke migranten en vluchtelingen. Deels is het nog hetzelfde onbehagen als in 1967, deels lopen we tegen nieuwe dingen aan. Er is onbehagen dat bijna alle vrouwen delen, zoals het geweld tegen vrouwen en meisjes. Maar er is ook onbehagen dat niet voor iedereen geldt. De een heeft last van het glazen plafond, de ander komt de arbeidsmarkt niet op omdat de werkgever geen receptioniste met een hoofddoek wil. De een probeert haar man te bewegen om korter te gaan werken, de ander wil dat de openingstijden van de kinderopvang rekening houden met alleenstaande moeders. De een wil een onafhankelijk verblijfsrecht, de ander wil in de klas veilig kunnen uitkomen voor het feit dat ze lesbisch is. Ieder heeft haar eigen privé-inventaris, zoals Joke Smit de hare in 1967 beschreef. Maar net als toen is het belangrijk om ons onbehagen te benoemen, zodat we kunnen merken dat we niet alleen staan, en samen een golf kunnen vormen om de wereld te veranderen.